

Losse eindjes

In het laatste stadium van de begrotingsvoorbereiding enkele weken geleden maakte premier Van Agt bekend, dat de begroting voor 1981 rond was „op enkele technische losse eindjes na”. Het beeld dat de deze week gepresenteerde *Miljoenennota* en *Macro Economische Verkenning* oproepen is dat van een hele kluis losse eindjes. De begroting voor het komend jaar is op los zand gebouwd; het economische beleid omvat slechts losse flodders. Men kan niet anders dan constateren dat het kabinet op Prinsjesdag een wanprestatie heeft geleverd.

De rijksbegroting voor het jaar 1981 kan de geschiedenis ingaan als de begroting van de normloosheid. Gedurende het gehele begrotingsproces heeft het ontbroken aan enig gekwantificeerd budgettair kader, aan de hand waarvan de omvang van de benodigde bezuinigingen zou kunnen worden bepaald. Als gevolg van deze normloosheid is in de nota Ombuigingen 1980 in mei van dit jaar en in de Voorjaarsnota in juni steeds weer verzuimd om tot een structurele invulling te komen van de noodzakelijk geachte ombuigingen. Dit breekt het kabinet op in de *Miljoenennota 1981*. De „beleidsombuigingen 1981” ter grootte van f. 3,6 mrd. omvatten een „bestaande problematiek” van f. 2,9 mrd., terwijl de resterende f. 700 mln. vrijwel geheel opgaan aan nieuw aanvullend beleid. Per saldo levert de *Miljoenennota 1981* daardoor eigenlijk geen enkele eigen bijdrage aan het ombuigingsbeleid. Bovendien wordt er bij het wegmasseren van het oude zeer weer volop gescharreld en geschoven om het benodigde bedrag bij elkaar te krijgen. In werkelijkheid blijven reële en structurele ingrepen, die in verhouding staan tot de ernst van de economische problematiek, opnieuw grotere achterwege. De hypotheek die aldus wordt gelegd op toekomstige begrotingen, loopt op tot vele miljarden.

De enige leidraad die bij het opstellen van de begroting heeft gegolden, is het terugdringen van het financieringsstekort geweest. Van een samenhangend beleid of prioriteitenafweging in het licht van de economische omstandigheden is geen sprake. Dit is ook de Raad van State te gortig. De Raad, die er toch niet van kan worden verdacht, dat hij de vuile was graag buiten hangt, komt tot een advies aan de koningin waarin wordt gesteld: „Van een integrale en structurele benadering is nog geen sprake”. „De prioriteitenafweging wordt naar 1982 verschoven”. Het kabinet wordt als een schooljongen berispt. Het heeft het daar ook naar gemaakt.

De afwezigheid van een prioriteitenkeuze komt op vele wijzen tot uiting. De facto worden alle doelstellingen verlaten, behalve het ontwijken van moeilijke beslissingen. Welke bijdrage het kabinet denkt te leveren aan het terugdringen van de werkloosheid wordt maar niet eens meer vermeld. Er zou ook weinig zijn te melden. Het Centraal Planbureau raamt in de *Macro Economische Verkenning* voor het komend jaar een gemiddelde werkloosheid van 280.000 personen, dat wil zeggen meer dan 300.000 aan het eind van het jaar. De collectieve-lastendruk — waarvan stabilisatie bij het kabinet eens zeer hoge prioriteit genoot — loopt met 0,4% van het nationale inkomen weer verder omhoog. De lopende rekening van de betalingsbalans blijft ondanks alle extra aardgasinkomsten uit het buitenland een negatief saldo vertonen. De groei van het nationale inkomen komt nauwelijks boven de nul. Dat is het weinig opwekkende beeld waarvoor van hoog tot laag een reëel inkomensoffer wordt gevraagd.

Op zijn manier gaat het kabinet wel de positie van het bedrijfsleven versterken. Daarvoor worden extra aardgasopbrengsten aangewend. Naar verwachting zullen die in 1981 met f. 4,5 mrd. op kasbasis toenemen. De lasten-

verlichting voor het bedrijfsleven bedraagt echter maar f. 1.300 mln. op transactiebasis. Blijkbaar wordt de rest van de aardgasopbrengsten voor „potverteren” gebruikt. De lastenverlichting voor het bedrijfsleven gaat bovendien voor een deel weer teniet door een stijging van de sociale premies voor rekening van de werkgever. Als de loonsom zich ontwikkelt zoals wordt voorspeld en zoals in de lijn ligt van de tot nu toe afgesloten cao's, stijgt de arbeidsinkomensquote tot de extreme hoogte van 97,5. Het kan haast niet uitblijven dat er bij dit cijfer klappen vallen. In aanmerking nemend de hoog opgelopen rentelasten, moeten in het merendeel van de bedrijven de winsten negatief zijn. In 1977, toen de arbeidsinkomensquote op 91 lag, maakten de tachtig grootste bedrijven in Nederland per saldo al geen winst. Hoeveel slechter is de situatie nu! Zeker nu ook de steunverlening aan individuele bedrijven in nood langzamerhand geen respijt meer biedt, liggen talrijke faillissementen en gedwongen ontslagen in het verschiet. Dat in de hoogte van de arbeidsinkomensquote ook nog aanmerkelijke risico's besloten liggen voor het verloop van de investeringen van bedrijven, waarvoor in 1981 toch al een volumedaling van 4% ten opzichte van dit jaar wordt voorzien, behoeft evenmin veel betoog. Voor een gerichte en generieke versterking van de positie van het bedrijfsleven zoals de WRR voor ogen staat, is in de *Miljoenennota 1981* geen plaats. Ietwat zuur merkt de Raad van State op: „De Raad mist . . . een uiteenzetting van de redenen waarom niet is ingegaan op de aanbeveling van het (WRR-)rapport”, terwijl over het gehele stimuleringsbeleid wordt gezegd: „Daarenboven blijft er bij de Raad twijfel bestaan of de dosering van de voorgestelde maatregelen . . . van dien aard is dat het doel, de uitbreiding van de investeringen, in voldoende mate zal worden bereikt”.

Het uiterst sombere beeld kan in de ogen van het kabinet opklaring ondergaan bij een vrijwillige loonmatiging. De sociale partners moeten de reeds afgesloten cao's vrijwillig openbreken en in nieuwe cao's een grotere matiging betrachten. Bij 2% minder loonstijging is het kabinet bereid het financieringsstekort met f. 1 mrd. te vergroten en dat bedrag aan te wenden voor lastenverlichting in een nader overeen te komen vorm. Blijkbaar moet de economische politiek nu door de sociale partners worden gevoerd. Per saldo zou deze operatie neutraal uitwerken voor het reëel beschikbaar inkomen van de modale werknemer, terwijl gunstige effecten voor de werkloosheid kunnen worden verwacht, vooral op middellange termijn. Helaas heeft die modale werknemer niet erg veel vertrouwen meer in inverdieneffecten op deze termijn. Het heeft er veel van weg, dat hem slechts de zwarte piet moet worden toegespeeld van de loonmaatregel die nog in voorraad wordt gehouden.

Er is nog van alles meer aan te merken op de *Miljoenennota 1981*. Ik noem het gevaar van de rente- en aflossingsverplichtingen die in hoog tempo oplopen (van f. 5 mrd. per jaar in 1975 tot f. 12 mrd. in 1980), het structureel aanvaardbare financieringsstekort dat in verband met de voorzienige verslechtering van de betalingsbalans dient te worden teruggebracht en de ongecoördineerde wijze waarop het inkomensbeleid wordt gevoerd (niet langer hoeven de sterkste schouders de zwaarste lasten te dragen). Het kabinet laat de zaak maar waaien. De *Miljoenennota 1981* heeft tegen de achtergrond van de economische problemen het soortelijk gewicht van lucht. Het kabinet heeft een zucht geslaakt, daarmee het bedrijfsleven op de tocht gezet en de werklozen in de kou.

L. van der Geest